

PAULINA
NAPIERAŁA

IN

GOOD
WE TRUST

RELIGIA W SFERZE PUBLICZNEJ USA

In God We Trust

SOCIETAS

seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY

85

Paulina Napierała

In God We Trust

Religia w sferze publicznej USA

Kraków 2015

© Copyright by Paulina Napierała, Kraków 2015

Recenzent:
prof. dr hab. Andrzej Mania

Opracowanie redakcyjne:
Diana Osmęda

Projekt okładki:
Emilia Dajnowicz

Książka dofinansowana przez Wydział Studiów Międzynarodowych
i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-7638-623-2 (wersja papierowa)
e-ISBN 978-83-7638-624-9 (e-book)
DOI: 10.12797/9788376386232

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl
Online bookstore: www.akademicka.pl

Spis treści

Podziękowania	7
Wstęp	9
Ogólne cele i założenia pracy	9
Metodologia i literatura przedmiotu	11
1. Zagadnienia wprowadzające. Terminologia	17
1.1. Sfera publiczna	17
1.2. Religia	20
1.2.1. Definicje religii	20
1.2.2. Kościoły, sekty, denominacje	26
1.2.3. Religia obywatelska	28
1.2.4. Sekularyzacja	38
2. Rola religii w okresie kształtowania się społeczeństwa amerykańskiego	45
2.1. Geneza religijnego zróżnicowania kolonii amerykańskich: reformacja	46
2.2. Pierwsi osadnicy na ziemiach amerykańskich a religia	51
2.3. Purytanie w Nowej Anglii	53
2.3.1. Purytańska spuścizna	61
2.4. Zróżnicowanie religijne pierwszych kolonii	64
2.5. Pierwsze Wielkie Przebudzenie i powstanie ewangelikalizmu	72
2.5.1. Znaczenie Pierwszego Wielkiego Przebudzenia	77
2.6. Racjonalizm, deizm i „religia racjonalna”	79
2.7. Religia a wojna o niepodległość Stanów Zjednoczonych Ameryki	71
2.7.1. Bóg w Deklaracji Niepodległości	84
3. Rozwiązania prawne dotyczące religii w nowej republice	89
3.1. Lokalne rozwiązania prawne dotyczące statusu religii w przeddzień uchwalenia konstytucji	89
3.2. Relacje państwo – Kościół a poglądy Ojców Założycieli	94
3.3. Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki	102
3.4. Religijne klauzule I Poprawki i ich interpretacja	105
3.4.1. Religia obywatelska	110
4. Religia w sferze publicznej w dobie Wielkich Przebudzeń	112
4.1. Rozwój ewangelikalizmu	112
4.2. Wojna secesyjna i podziały w łonie ewangelikalizmu	120

4.3. Znaczenie ewangelikalizmu: społeczne, polityczne i religijne efekty Wielkich Przebudzeń	124
4.3.1. Efekty społeczne	125
4.3.2. Efekty polityczne	127
4.3.3. Efekty religijne	136
4.4. Wyznania spoza głównego nurtu.....	145
5. Religia w okresie nasilonej imigracji z Europy.....	149
5.1. Imigranci a religia.....	154
5.1.1. Katolicyzm jako religia największej grupy imigranckiej.....	158
5.1.2. Inne wyznania imigranckie	166
5.2. Protestantcki mainstream	174
5.3. Kościoły afroamerykańskie	178
5.4. Religia a polityka.....	182
6. Religia w sferze publicznej w pierwszej połowie XX wieku. Podziały w obozie ewangelikalnym	195
6.1. Wpływ rewolucji naukowej końca XIX wieku na amerykańskie Kościoły	195
6.2. Mobilizacja protestanckiego fundamentalizmu.....	199
6.3. Dominacja protestantyzmu liberalnego w pierwszej połowie XX wieku.....	204
7. Rola religii w amerykańskiej sferze publicznej w drugiej połowie XX i na początku XXI wieku.....	213
7.1. Wpływ II wojny światowej na główne amerykańskie nurty religijne	213
7.2. Przemiany społeczne lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych i ich wpływ na amerykańskie Kościoły	223
7.3. Stosunek głównych amerykańskich nurtów religijnych do kwestii społecznych i politycznych w drugiej połowie XX i na początku XXI wieku.....	229
7.4. Powstanie i rozwój prawicy religijnej.....	239
7.5. Inne ruchy religijno-społeczne	258
8. Obecność religii w sferze publicznej USA w kontekście teorii naukowych	267
Zakończenie	295
Bibliografia	299
Indeks nazwisk.....	311

Podziękowania

Bezpośrednią inspiracją do napisania niniejszej książki były nie tylko naukowe debaty odbywające się w środowisku akademickim, ale również konwersacje prowadzone ze studentami podczas moich wykładów na temat religii i polityki oraz religii w sferze publicznej USA. Obserwacja intelektualnych potrzeb studentów Instytutu Amerykanistyki i Studiów Polonijnych Uniwersytetu Jagiellońskiego i chęć zaspokojenia ich ciekawości w zakresie wiedzy o poszczególnych religiach oraz roli rozlicznych Kościołów w historii Stanów Zjednoczonych Ameryki¹, a także ich funkcjonowania w warunkach pluralizmu religijnego i rozdziału państwa od Kościoła, skłoniły mnie do szczegółowego opracowania tego tematu.

Praca jest częściowo oparta na pierwszym rozdziale mojej rozprawy doktorskiej obronionej w 2011 roku na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ. Rozprawa zawierała analizę polityki George'a W. Busha w kwestii religijnych organizacji charytatywnych, a pierwszy rozdział był wprowadzeniem do historycznych uwarunkowań amerykańskich rozwiązań w zakresie rozdziału państwa od Kościoła oraz gwarancji wolności religijnej. Tematy te zostały w niniejszej pracy znacznie rozbudowane, uzupełnione oraz poddane dogłębnej analizie.

Zebranie i opracowanie materiałów niezbędnych do ich omówienia byłoby niemożliwe bez finansowego wsparcia wielu instytucji, zarówno na etapie badań do doktoratu (stypendium w John F. Kennedy Institute for North American Studies, Freie Universität Berlin, grant Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrighta na badania w Harvard University i Boston College oraz stypendium im. ks. Józefa Tischnera, przyznane przez Instytut Nauk o Człowieku w Wiedniu), jak również na etapie uzupełniania i poszerzania zakresu badań oraz zdobywania materiałów niezbędnych do całościowej analizy prezentowanych zagadnień (stypendium Fundacji Kościuszkowskiej na badania prowadzone w 2015 roku w Boisi Center for Religion and American Public Life przy Boston College oraz w Harvard Divinity School i Harvard Kennedy School of Government, a także dofinansowanie Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych na badania realizowane w latach 2012 i 2013 na University of

¹ W niniejszym opracowaniu używam wymiennie nazw: Stany Zjednoczone oraz USA, które funkcjonują powszechnie w literaturze przedmiotu (zarówno polskiej, jak i amerykańskiej), pamiętając jednak, że pełna nazwa opisywanego państwa to Stany Zjednoczone Ameryki.

Michigan oraz Stanford University). Należy też zaznaczyć, że wydanie tej książki stało się możliwe dzięki wsparciu finansowemu Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych UJ. Dlatego pragnę wyrazić serdeczne podziękowania wszystkim wyżej wymienionym instytucjom.

Chciałabym także podziękować za czas poświęcony na konsultacje naukowe oraz za pomoc i wsparcie: Profesorowi Erikowi Owensowi i Profesorowi Alanowi Wolfowi z Boisi Center For Religion and American Public Life, Profesorowi Brianowi Hehirowi z Harvard University, Profesorowi Garry'emu Dorrienowi z Columbia University, Profesorowi Davidowi Gerberowi ze State University of New York w Buffalo oraz Profesorowi Dominikowi Pacydze z Columbia College Chicago.

Podziękowania jestem też winna Doktor Marcie Kani – za inspirację odnośnie do tytułu niniejszej monografii – oraz promotorce mojej pracy doktorskiej, Profesor Dorocie Prasałowicz. Serdeczne podziękowania chciałabym złożyć zwłaszcza wszystkim bliskim mi osobom, które na różny sposób wspierały mnie w okresie wyjątkowej pracy.

Szczególne podziękowania kieruję w stronę recenzenta tej książki, Profesora Andrzeja Mani, któremu chciałabym wyrazić wdzięczność za wszelkie uwagi, wskazówki i pomoc.

PAULINA NAPIERAŁA – absolwentka Uniwersytetu Jagiellońskiego, doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt w Instytucie Amerykanistyki i Studiów Polonijnych UJ. Jej zainteresowania badawcze dotyczą pluralizmu religijnego oraz relacji państwo–Kościoł w USA, a także roli religii w sferze publicznej i interakcji między religią a polityką. Stypendystka Fundacji Kościuszkowskiej, Polsko-Amerykańskiej Komisji Fulbrigta (badania w Boston College i Harvard University), Instytutu Nauk o Człowieku IWM w Wiedniu oraz biblioteki Instytutu J.F. Kennedy’ego przy Freie Universität w Berlinie. Badania i kweryndy prowadziła także na University of Michigan oraz na Stanford University.

Stany Zjednoczone Ameryki to państwo o zróżnicowanym wielokulturowym obliczu, hołdujące zasadom pluralizmu religijnego i rozdziału państwa od Kościoła. Tymczasem amerykańska sfera publiczna przepojona jest motywami religijnymi, a odniesienia do Boga widnieją nawet na amerykańskich banknotach. Hasło *In God we Trust* (*W Bogu pokładamy ufność*) stało się narodowym mottem Stanów Zjednoczonych. Frazy takie, jak: *God Bless America* czy *One Nation Under God* występują powszechnie w przemówieniach liderów społecznych i przywódców politycznych, a badania społeczne wskazują na wysokie wskaźniki religijności wśród Amerykanów oraz ich akceptację dla obecności religii w sferze publicznej.

Aby zrozumieć przyczyny takiego stanu rzeczy, a także rolę, jaką w amerykańskiej sferze publicznej odgrywają zarówno Kościoły, jak i tak zwana „religia obywatelska”, której manifestacją jest przytoczona w tytule fraza, niezbędne jest przeanalizowanie historii rozwoju instytucji religijnych na terenach obecnych Stanów Zjednoczonych oraz przesłedzenie udziału różnych grup religijnych w przemianach społecznych, politycznych i kulturowych zachodzących w społeczeństwie amerykańskim na przestrzeni wieków. Dlatego w niniejszej publikacji zaprezentowano obszerną analizę historyczną.

W literaturze polskojęzycznej odczuwany jest niedosyt analiz naukowych na temat roli religii w kształtowaniu społeczeństwa amerykańskiego, zwłaszcza całościowych opracowań, w których systematycznie omówiona byłaby rola religii w sferze publicznej USA. Niniejsze opracowanie jest próbą uzupełnienia tej luki.

www.akademicka.pl

